

Krzysztof Firlej

Funkcjonowanie przemysłu spożywczego w dobie transformacji i światowego kryzysu finansowego

Food industry functioning at the time of transformation and world financial crisis

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Katedra Strategii Zarządzania i Rozwoju Organizacji
31-510 Kraków, ul. Rakowicka 27
Słowa kluczowe: przemysł spożywczy, kryzys, model
Key words – food industry, crisis, model

Abstract

The article presents problems concerning food industry enterprises functioning at the time of transformation and world economic crisis. The world economic crisis that has begun in 2008 can have a significant impact on the new economic order. The world economy starts to work according to new economic reality, with an attempt to overcome the extent of the crisis and influence its consequences. One of the most important part of the economy is food industry in Poland that has begun to develop during transformation period, and so-called "new Polish food industry" develops fast during our membership in European Union. Having that in mind the author presents the influence of the economic crisis on the food industry enterprises and shows practical possibilities of management at the time of economic crisis.

Wprowadzenie

Kryzys gospodarczy, którym został dotknięty prawie cały świat oddziałuje na wszystkie gałęzie przemysłu, chociaż nie w takim samym zakresie. Obecnie trudno jest określić jak długo kryzys może jeszcze potrwać i w jakim stopniu wpłynie na powstanie nowego ładu gospodarczego. Można przychylić się do opinii wielu znanych ekonomistów wyrażających pogląd, że jest to jeden z wielkich kryzysów i spowoduje konieczność powstania nowego ustroju gospodarczego, który będzie bardziej efektywny i dostosowany do współczesnych wyzwań. Powstaje więc pytanie, czy jesteśmy świadkami schyłku kapitalizmu w obecnym kształcie, czy też są to tylko pewne zapędy do przeprowadzenia jego przeglądu i niezbędnej rewitalizacji. E. Mączyńska wyraża pogląd, że obecnie mamy do czynienia z wypieraniem cywilizacji przemysłowej przez bliżej jeszcze niedodefiniowaną cywilizację postindustrialną, gospodarkę opartą na wiedzy, wirtualną „wikinomię”, której cechy charakteryzują „gospodarkę nietrwałości”. Dalekowzroczone sięganie w przyszłość nie wydaje się obecnie koniecznym, szczególnie jeśli chodzi o zmianę stratyfikacji społecznej, gdyż cywilizacja postindustrialna jako era języka cyfrowego (określana netokracją cyfrową) wkomponowała się w gospodarkę realną już w latach pięćdziesiątych ubiegłego stulecia (a więc już w epoce keynesizmu), a na dobre w latach dziewięćdziesiątych [Mączyńska 2009]. Poparciem tej tezy jest książka Lestera C. Thurowa „Przyszłość kapitalizmu”, w której autor zaznacza, że „od

początku rewolucji przemysłowej, kiedy sukces zaczął być definiowany jako rosnący materialny poziom życia, nie udawało się nigdzie doprowadzić do sprawnego funkcjonowania żadnego innego systemu ekonomicznego poza kapitalizmem. Nasz kraj w ostatniej dekadzie XX wieku doświadczył przekształceń ustrojowych, które przyczyniły się do aktywnego uczestnictwa w globalnym rynku i udziału w korzyściach z handlu międzynarodowego. Polska gospodarka weszła w fazę transformacji, która umożliwiła zrównoważony rozwój w sensie ekonomicznym, społecznym i ekologicznym wszystkich jej działów, w tym także agrobiznesu. A. Czyżewski uważa, że pełne członkostwo Polski w Unii Europejskiej umożliwia przeprowadzenie działań interwencyjnych w polityce rolnej w sensie makroekonomicznym na wzór interwencjonizmu agrarnego Stanów Zjednoczonych [Czyżewski, Sapa 2003]. Stabilizacja rynku rolnego, jego ochrona i dostosowanie do systemu regulacji unijnych oraz restrukturyzacja agrobiznesu stała się możliwa poprzez wydzielenie na ten cel środków budżetowych oraz powstaniu realizujących go instytucji [Czyżewski 2007]. Publiczne wsparcie dla rozwoju obszarów wiejskich i jego społeczna legitymizacja są instrumentami polityki rolnej, które wzmacniają rolę wsi i wykorzystanie zasobu ziemi jako czynnika produkcji [Wilkin 2005]. Fazę transformacji polskiej gospodarki można zatem nazwać przełomem w rozwoju przemysłu spożywczego, jako jednego z wiodących ogniw agrobiznesu. W okresie przedakcesyjnym powstawał natomiast nowoczesny przemysł spożywczy paralelnie konkurujący z innymi gałęziami polskiej gospodarki. Na przykładzie spółek należących do indeksu WIG-Spożywczy można zauważyć, że przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą w przemyśle spożywczym coraz częściej reinwestują wypracowane zyski na takie inwestycje, jak np. na modernizację potencjału wytwórczego i reprodukcję rozszerzoną majątku [Firlej, *Kwłaitatywne...* 2008]. Obecnie w dobie kryzysu finansowego należy zastanowić się, czy tak funkcjonujący przemysł spożywczy jest odporny na zawirowania kryzysowe występujące w gospodarce światowej oraz nakreślić ewentualne kroki zapobiegające ich rozprzestrzenianiu.

Faza transformacji przełomem rozwojowym przemysłu spożywczego

Przemysł rolno - spożywczy w gospodarce rynkowej – to rodzaj działalności gospodarczej polegającej na przetwarzaniu produktów rolnych na wyroby gotowe lub półfabrykaty spożywcze i paszowe przy zastosowaniu przemysłowych metod produkcji [Urban 1988]. Obecnie przemysł rolno – spożywczy jest niewątpliwie najważniejszym ogniwem agrobiznesu, gdyż jego zadaniem jest zabezpieczenie nietrwałych surowców roślinnych i zwierzęcych, czyli przetworzenie ich na bardziej trwałe i bezpieczne produkty do spożycia. Produkowane artykuły spożywcze muszą być wartościowe pod względem odżywczym, świeże i atrakcyjnie opakowane (Firlej, *Rozwój...*, 2008). Faza transformacji polskiej gospodarki to okres radykalnych zmian strukturalnych i systemowych przemysłu spożywczego zapoczątkowanych liberalnym ustawodawstwem o prowadzeniu działalności gospodarczej i tzw. urynkowaniem gospodarki żywnościowej. Zainicjowały one procesy przekształceń przemysłu rolno - spożywczego i wzrost poziomu inwestowania. Pierwsza faza przekształceń – to lokowanie inwestycji w małej przedsiębiorczości, co spowodowało przemieszczenie do przetwórstwa lokalnego prawie 1/3 produkcji przemysłu spożywczego.

Po sześciu latach transformacji w firmach będących własnością Skarbu Państwa ulokowane było tylko ok. 15% produkcji przemysłu rolno-spożywczego, co stanowiło nieco ponad 10% przychodów netto całego przetwórstwa spożywczego. R. Urban za główne efekty przekształceń przemysłu spożywczego w latach 90 – tych uznaje:

1. poprawę oferty rynkowej, zwłaszcza pod względem bogactwa asortymentowego i atrakcyjności opakowań,
2. rozwój głównie działów produkcji o dużym udziale wartości dodanej,
3. poprawę efektywności przetwórstwa i jego konkurencyjności (ale niestety pomimo wzrostu cen zbytu przemysłu spożywczego było niższe zarówno od stopy inflacji, jak i dynamiki cen żywności),
4. przywrócenie zdolności reagowania podmiotom na zmiany w otoczeniu rynkowym przy pomocy konkurencji o rynki zbytu i zróżnicowanej struktury przetwórstwa.

W okresie 1994 – 1997 poziom produkcji wzrastał powyżej 10%, co wyraziło się we wzroście średniej rentowności o około 3 %. Zauważalny był wzrost poziomu inwestowania, który można określić jako pierwszy okres inwestowania, intensywnej prywatyzacji i restrukturyzacji. Kapitał zagraniczny wykazał duże zainteresowanie tym sektorem oraz wystąpiły procesy koncentracji kapitałowej [Urban 1988]. W badaniach dotyczących funkcjonowania przemysłu spożywczego w tym okresie P. Chechelski dowiódł, że „bezpośrednie inwestycje zagraniczne miały istotny wpływ na rozwój całego przemysłu spożywczego w latach 1996-1999, a w późniejszym okresie głównie na działy przemysłu o bardzo wysokim i o wysokim stopniu globalizacji” [Chechelski 2008]. Powstały w tym okresie różnej wielkości firmy zarówno polskie jak i z kapitałem obcym, które były zdolne do konkurencji na rynku krajowym, jak i zagranicznym. Dokonujące się przemiany wynikały z dokonanych przekształceń systemowych, jednak należy skonstatować, że były one także powiązane z ogólnie dobrą koniunkturą gospodarczą. Umożliwiła ona powstanie ugrupowań kapitałowych, które były tworzone przez krajowych i zagranicznych inwestorów strategicznych. Pojawiały się w polskim przemyśle spożywczym korporacje transnarodowe, co świadczy o jego sile, przewadze konkurencyjnej, atrakcyjności produktów, nowoczesności technologii i wysoko wykwalifikowanych pracownikach. Lata 2000-2003, a więc bezpośredni okres przedakcesyjny były okresem, w którym diametralnie ulegał zmianie stosunek rolników i przedsiębiorców do funkcjonowania w strukturach unijnych. Systematycznie wzrastała liczba euroentuzjastów na terenach wiejskich wśród rolników i przedsiębiorców, którzy na rynkach unijnych dostrzegli swoją szansę. Pojawiły się możliwości nowoczesnego rozwoju przedsiębiorstw, dzięki ich dofinansowaniu z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej [Firlej, *Rozwój...*,2008]. Był to okres mocnej koncentracji produkcji w przemyśle spożywczym, który charakteryzował się napływem na nasz rynek różnorodnych produktów spożywczych pochodzenia zagranicznego. Wyeliminowane zostały z rynku najsłabsze gospodarczo podmioty, których funkcjonowanie nie sprostało stawianym wymaganiom, a ich miejsce zajęły nowe firmy posiadające duży potencjał kapitałowy i organizacyjny. Ogólnie należy podkreślić, że przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego zostały bardzo dobrze przygotowane do wejścia w struktury unijne pod względem organizacji, zarządzania i konkurencyjności.

Nowy polski przemysł spożywczy w fazie gospodarki unijnej

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej zapoczątkowało „nowy polski przemysł spożywczy” charakteryzujący się niezwykle wysoką nowoczesnością technologiczną i wytwarzający konkurencyjne produkty na rynek europejski. Przez cztery lata pełnej akcesji do Unii Europejskiej polski przemysł spożywczy osiągnął stabilne podstawy dalszego rozwoju, następuje wzrost tempa eksportu produktów żywnościowych oraz powiększa się konsumpcja i unowocześnianie przemysłowego przetwórstwa na krajowym rynku żywnościowym. Polska gospodarka żywnościowa wzmocniła swoją pozycję na wspólnym rynku europejskim i należy do największych w UE producentów zbóż, mięsa, mleka, cukru i rzepaku. Najważniejsze branże przemysłu spożywczego zwiększyły swój udział w dostawach żywności na rynki unijne oraz rozwinęły powiązania handlowe z nimi. Przemysł spożywczy w omawianym okresie podlegał szerszemu zainteresowaniu, gdyż z roku na rok wzrastają ceny produktów żywnościowych, a przedsiębiorcy wraz ze spadkiem tempa rozwoju gospodarczego wykazują zainteresowanie inwestycjami w tej branży [Firlej, *Stymulanty...*, 2008]. Przeprowadzone badania w spółkach z indeksu WIG – Spożywczy w grudniu 2007 roku na temat aktualnego wpływu zasobów wiedzy na stan ich funkcjonowania i oddziaływania na zarządzanie i rozwój dowiodły, że „wiedza, informacja oraz ich jakość i aktualność są dla przedsiębiorstw czynnikami wzmacniającymi sukces, który wyraża się we wzroście ich konkurencyjności i lepszej pozycji rynkowej [Firlej, *Zarządzanie...* 2008].

Należy także wskazać determinanty funkcjonowania oraz trudności na jakie napotykają przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego. Jak zauważa R. Urban aktualny stan makroekonomicznego otoczenia rolnictwa i producentów żywności zmusza producentów do jeszcze większego zaangażowania, a początkowa fascynacja wejściem Polski do struktur unijnych ulega złagodzeniu i rozpoczyna się okres znajdowania pozycji dla przedsiębiorstw zarówno na rynku lokalnym, jak i regionalnym. Cztery lata funkcjonowania naszego kraju w strukturach unijnych były okresem, w którym ujawniły się „nowe czynniki wzrostu gospodarczego: otwarcie dla naszych producentów dużego i zamożnego rynku europejskiego (i zagrożenia z tym związane), czy też objęcie naszego kraju wspólną polityką rolną i handlową oraz unijną regulacją wszystkich innych obszarów gospodarki, a także jej wsparcie różnymi funduszami” [Urban 2008].

Niekorzystna jest również sytuacja dla producentów żywności na rynkach światowych, gdyż w ostatnim roku wystąpił szybki wzrost cen energii, żywności i produktów rolnych. Zjawiska te były związane z początkowymi symptomami kryzysu, który najpierw wystąpił na rynkach nieruchomości i finansowych w Stanach Zjednoczonych. Lawinowo dały o sobie znać działania o charakterze spekulacyjnym, co szczególnie dotknęło ceny surowców i produktów rolnych. Zaczęły pojawiać się ujemne skutki gospodarcze światowego kryzysu finansowego, które swym zasięgiem objęły zarówno wielkie koncerny przemysłowe różnych branż, jak i mniejsze przedsiębiorstwa, które znalazły się w bardzo trudnej sytuacji.

Branża spożywcza zaczęła odczuwać w ostatnim roku obniżkę cen produktów rolnych i żywnościowych i znów powraca okres rozwarcia się nożyc cen na niekorzyść rolnictwa i przetwórstwa. Niekorzystnie wygląda sytuacja dochodowa rolnictwa, która nie wpływa pozytywnie na działania o charakterze inwestycyjnym. Słabo funkcjonuje rynek środków

produkcji dla rolnictwa i pojawiają się problemy o charakterze strukturalnym, co jest związane z dużym rozdrobnieniem polskiego rolnictwa oraz głównych działów przetwórstwa. Występuje mała skłonność producentów do współdziałania oraz sprawność otoczenia instytucjonalnego, które warunkują funkcjonowanie rolnictwa i przemysłu spożywczego. Jak zauważa B. Czyżewski „proces kreacji i ewolucji instytucji zdeterminowany jest historycznie poprzez zmiany przyczynowo – skutkowe i zjawisko histerezy, a także ustrojowo poprzez oddziaływanie immamentnych elementów otoczenia instytucjonalnego” [Czternasty, Czyżewski 2007]. Pomimo tego, że każda z branż przemysłu spożywczego ma duże szanse rozwoju, to ich sytuacja strategiczna może wydawać się trudna. W decydującym stopniu wpływa na nią silna konkurencja, która przejawia się w dużej sile przetargowej nabywców, którzy niestety obniżają pozycję producentów dążących do powiększania swej wartości dodanej [Firlej, *Rozwój* 2008]. Należy również pamiętać, że polski przemysł spożywczy nie może funkcjonować bez szeregu kosztownych działań o charakterze promocyjnym i marketingowym umożliwiających dostęp do światowych sieci. Determinuje to ich sukces rynkowy oraz ogranicza lobbing w stosunku do administracji i polityki. Sektor żywnościowy musi także uwzględniać zjawiska ekspansji GMO oraz wprowadzania na rynek żywności tzw. bezwartościowej (junk food), masowego fałszowania żywności czy też nasilania zjawiska downsizingu.

Wpływ kryzysu na sytuację przedsiębiorstw przemysłu spożywczego

Rok 2009 jest już drugim, w którym spotykamy się z występującym i zataczającym coraz szersze kręgi kryzysem gospodarczym. Jego oddziaływanie zaznacza się w wielu gałęziach polskiej gospodarki, która jest ściśle skorelowana z gospodarką unijną, jak i światową. Początkowo w Europie wystąpił kryzys bankowy, który spowodował spadek popytu i stworzył podwaliny załamania gospodarczego. Obecnie spotykamy się w wielu krajach Europy Zachodniej z poważnym problemem deflacji, która z definicji stwarza ujemną dynamikę cen. Jest to niestety zła wiadomość dla polskich eksporterów i całej naszej gospodarki, której trudno będzie wejść do strefy Euro.

Chociaż wielu znamienitych ekonomistów podejmuje próby wskazania daty zakończenia aktualnego kryzysu, to trudno uwierzyć w te prognozy. Analizując aktualną sytuację gospodarczą świata można przychylić się do stwierdzenia Dominique Straussa-Kahna, szefa Międzynarodowego Funduszu Walutowego, że hipotetycznie można określić, że „globalna gospodarka może wyjść z recesji w pierwszej połowie 2010 r., ale pod warunkiem, że banki zostaną oczyszczone z toksycznych aktywów [Rzeczpospolita 2009]. Obecnie najważniejszym problemem dla przedsiębiorstw przemysłu spożywczego jest nie wskazanie daty zakończenia kryzysu, lecz jego wpływu na ich funkcjonowanie, jak również środków zaradczych, które pozwoliłyby przetrwać trudny okres i pomniejszyć jego wpływ na rozwój w okresie późniejszym. Większość firm deklaruje, że jest dobrze przygotowana do trudnego okresu (np. Carrefour i Biedronka wśród handlowców oraz Wawel i Sokołów Wśród producentów), a polski rząd pragnie podnieść wiarygodność i zaufanie do polskiej gospodarki przez ścisłą współpracę z Międzynarodowym Funduszem Walutowym (wniosek o przystąpienie do elastycznej linii kredytowej). Jak wynika z badań przeprowadzonych przez „Delikatesy internetowe A.pl” przez pierwszy kwartał 2009 roku polscy klienci powrócili do

zakupu najtańszych produktów żywnościowych. Narzeka na to niestety większość firm przemysłu spożywczego, które zauważają, że koszyk zakupów polskiego konsumenta składa się z coraz tańszych towarów kupowanych w sklepach spożywczych. Kupowane są najczęściej produkty słabszych marek oraz ich zamienniki, które są niższej jakości lub o zmniejszonej gramaturze. W wielu firmach przemysłu spożywczego spotykamy się z redukcją etatów i obniżkami płac, spada liczba klientów sektora HoReCa, pomimo obniżek cen oraz zwiększania rabatów przez hotelarzy i restauratorów coraz częściej dochodzi do renegocjacji czynszów, pojawiają się na wzór brytyjski propozycje obniżki stawek podatku VAT na produkty żywnościowe, a antykrzysowe propozycje rządu (rząd proponuje firmom pożyczki na subsydiowane wynagrodzenia) nie są akceptowane przez przedsiębiorców i organizacje związkowe.

Możliwości zarządzania przedsiębiorstwami przemysłu spożywczego w czasach kryzysu

Oceniając sytuację, w której znajdują się przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego można zastosować wiele metod i sposobów na przetrwanie tego okresu, jak również podjąć próbę wyznaczenia skutecznego działania w przypadku jego cykliczności. Jak zauważa H. Chołaj Polska żyje w różnych czasach historycznych, w których nie można nie dostrzegać sprzeczności wynikających ze współistnienia i oddziaływania na siebie przedindustrialnego, industrialnego i postindustrialnego układu gospodarczego” [Chołaj 2003]. Tezę swą autor oparł na opinii autorów książki „*Przyszłość wsi polskiej. Wizje, strategie, koncepcje*”, którzy twierdzą, że konieczna jest modernizacja rolnictwa i obszarów wiejskich, gdyż zapóźnienia, dystanse i zaniedbania osiągnęły poziom niebezpieczny i stanowią problem priorytetowy do rozwiązania [Kolarska-Bobińska, Rosner, Wilkin, 2001]. Uwzględniając myśli Jeffreya Sachsa, że „sukces globalizacji wzmaga od nas, abyśmy myśleli jak lekarze i stawiali dla każdego kraju i regionu ostrożne diagnozy po to, aby zrozumieć przyczyny i wzrost gospodarczy” [Flejterski, Wahl 2003] należy sprecyzować, jak polska gospodarka powinna funkcjonować w trudnych czasach kryzysu, jakie są możliwości zachowań w stosunku do agrobiznesu i wreszcie, jakie strategie powinny realizować przedsiębiorstwa w poszczególnych branżach.

Jedną z metod możliwych do zastosowania jest podejście, które proponował H. Mreła, czyli krytyczna ocena i analiza składająca się z wyboru rodzajów kryterium oceny, krytycznej oceny metody dotychczasowego funkcjonowania poprzez ustalenie stanu faktycznego oraz uzasadnienie rozwiązań dotychczasowych, jak również przeprowadzenie analizy wariantów usprawnień przy pomocy sporządzenia ich zestawienia oraz wyboru wariantu optymalnego [Mreła 1981]. W przypadku przedsiębiorstw przemysłu spożywczego rezultatem przeprowadzonej krytycznej oceny i analizy będzie eliminacja czynności zbędnych, wyeksponowanie i połączenie czynności niezbędnych oraz uproszczenie sposobu ich wykonywania. Według Encyklopedii Zarządzania w skład przestrzeni, która wpływa na rozwój firmy, ale też jego pozycję na rynku wchodzi takie dziedziny jak: strategia zarządzania przedsiębiorstwem, restrukturyzacja firmy, struktura organizacyjna, system motywacyjny, system informacji menadżerskiej, system jakości itd. W pracach rozwojowych i restrukturyzacyjnych przedsiębiorstw muszą uczestniczyć pracownicy należący „do kierownictwa szczebla strategicznego i taktycznego oraz podporządkowanych im jednostek

organizacyjnych (ekonomiczno-zarządczych i przygotowania technicznego)” [EZ 2009]. Jak podkreśla R. Krupski „przedsiębiorstwo w pewien sposób skazane jest przez taki, a nie inny charakter współczesnego rynku na rozwój zewnętrzny, oparty na szeroko pojętej współpracy, ma do wyboru całe spektrum możliwości, a to, które z nich wykorzysta i w jaki sposób, będzie decydowało o jego przyszłej pozycji rynkowej [Krupski 2003]”. Idąc śladami myśli autora można skonstatować, że w celu polepszenia bieżącej sytuacji przedsiębiorstw przemysłu spożywczego można wykorzystać najpopularniejsze formy współpracy i zbliżenia pomiędzy przedsiębiorstwami, takie jak: aliance strategiczne, franchising, fuzje i przejęcia. Interesującym studium na temat form internacjonalizacji i globalizacji przedsiębiorstw z ich charakterystyką, kryteriami podziału, warunkami powstawania i funkcjonowania oraz wynikającymi z tego potencjalnymi konfliktami przedstawił J. Rymarczyk w swojej książce „*Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*”. Przeprowadzone w niej studium dotyczące internacjonalizacji i globalizacji polskich przedsiębiorstw oraz ich wpływu na strukturę organizacyjną może okazać się niezwykle przydatną receptą na ich funkcjonowanie w przemyśle spożywczym, w trudnych czasach kryzysu [Rymarczyk 2004]. Na szczególną uwagę zasługują połączenia i przejęcia o charakterze pionowym (łącznie podmioty zajmujące różne miejsca w łańcuchu wartości dodanej), połączenia i przejęcia o charakterze koncentrycznym (łączą podmioty mające odmienny profil działalności, lecz powiązane np. stosowaniem podobnej technologii), czy też połączenia i przejęcia konglomeratowe (koncentracja podmiotów w żaden sposób nie związanych). Syntetyczne opracowanie dotyczące zarządzania kryzysowego w aspekcie społecznych doświadczeń europejskich przedsiębiorstw przedstawił H.W. Kranz, który definiuje instrumenty zarządzania kryzysem społecznym i klasyfikuje możliwe modele do jego przezwyciężenia [Hanz-Werner Franz 1996]. Szczególnie interesującym wydaje się rozdział dotyczący przedstawionych modeli oraz zarządzania kryzysem w ramach przedsiębiorstwa. Rozpatrywane koncepcje pomimo tego, że dotyczą przemysłu ciężkiego wespół z książką B. Wawrzyniaka „*Zarządzanie w kryzysie. Koncepcje – badania – propozycje*” (który twierdzi w niej, że należy stworzyć nowy model organizacyjny, gdy dotychczas funkcjonujący nie spełnia oczekiwań efektywnościowych), stanowią bardzo cenne studia przypadków, na których mogą oprzeć się przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego tworząc swe strategie rozwoju w czasach kryzysu.

Zakończenie

Problematyka kryzysu, który ma już ponad roczną historię w światowej gospodarce jest bardzo szeroka i wymaga wnikliwej i szczegółowej analizy przyczynowo – skutkowej. Menedżerowie wielu krajowych firm spożywczych zaczynają przyzwyczajać się do funkcjonowania branży zarówno w dobie transformacji, jak i światowego kryzysu finansowego. Z całą pewnością nie można stwierdzić, że jest to standardowe funkcjonowanie, niemniej jednak coraz częściej słyszy się, że firmy przemysłu spożywczego są dobrze przygotowane na trudny okres, który traktują jako przejściowy i wkomponowany w cykliczny proces gospodarowania. Skorzystanie z gotowego, wcześniej skonstruowanego i sprawdzonego modelu funkcjonowania przedsiębiorstwa może stanowić instrument zarządzania strategicznego. Menedżerowie firm mają więc gotowe narzędzie, które pomoże dostrzec symptomy sytuacji kryzysowej i realnie przyczynić się do jej przezwyciężenia.

Literatura:

- Chechelski P.**, Wpływ procesów globalizacji na polski przemysł spożywczy, IERiGŻ, Warszawa 2008, s. 92-93
- Chołaj H.**, Ekonomia polityczna globalizacji, Fundacja Innowacja, Wyższa Szkoła Społeczno – Ekonomiczna, Warszawa 2003, s. 621
- Czternasty W., Czyżewski B.**, Struktury kierowania agrobiznesem w Polsce. Teoria, analiza, tendencje. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2007, s. 85
- Czyżewski A.**, red. nauk. Uniwersalia polityki rolnej w gospodarce rynkowej. Ujęcie makro- i mikroekonomiczne, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2007, s.47-48
- Czyżewski A., Sapa A.**, Mechanizm wymiany rolno – żywnościowej Polski z krajami Unii Europejskiej, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003, s.8
- Encyklopedia zarządzania, <http://mfiles.pl/pl/index.php/> dostęp 17.04.2009
- Firlej K.**, Rozwój przemysłu rolno – spożywczego w sektorze agrobiznesu i jego determinanty, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2008, s.48, 97, 102-155
- Firlej K.**, Stymulanty konkurencyjności w zarządzaniu spółkami z indeksu WIG – Spożywczy, [w:]
- Firlej K.**, Zarządzanie wiedzą warunkiem rozwoju przedsiębiorstw przemysłu spożywczego [w:]
- Firlej K.**, Kwalitatywne determinanty konkurencyjności spółek z indeksu WIG-spożywczy [w:] Roczniki Naukowe SERiA, Tom X, Zeszyt 1, Warszawa – Poznań – Lublin 2008, s. 89
- Flejterski S.**, Wahl P.T., Ekonomia globalna. Synteza. Difin, Warszawa 2003 s.1
- Kolarska – Bobińska L., Rosner A., Wilkin J.**, Przyszłość wsi polskiej. Wizje, strategie, koncepcje. ISP Warszawa, 2001, s.11
- Koniec kryzysu w przyszłym roku? „Rzeczpospolita” 2009, nr 90.
- Krupski R.**, Zarządzanie strategiczne, Koncepcje – metody. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2003, s. 389
- Mączyńska E.**, Czy to starość?, „Gazeta Bankowa” 2009, nr 14.
- Mreła H.**, Krytyczna ocena i analiza [w:] Encyklopedia organizacji i zarządzania, PWE, Warszawa 1981, s. 237-238
- Rymarczyk J.**, Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa, PWE Warszawa 2004 s. 152-256, 306-324
- Urban R.** red. nauk. Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej, IERiGŻ PAN, Warszawa 2008, nr 109, s.7
- Urban R.**, Przemysł rolno – spożywczy [w:] Encyklopedia agrobiznesu, Fundacja Innowacja, Warszawa 1988, s. 665
- Wawrzyniak B.**, Zarządzanie w kryzysie. Koncepcje – badania – propozycje, PWE 1984 s. 38-39
- Wilkin J.**, Lepszy świat – polska wieś za 25 lat [w:] Wilkin J., red. nauk. Polska wieś 2025, wizja rozwoju, Program Agro – Info, IRWiR PAN, 2005, s. 42

Streszczenie:

Przedstawiony artykuł porusza problematykę funkcjonowania przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w dobie transformacji i światowego kryzysu finansowego. W roku 2008 rozpoczął się ogólnosiwiatowy kryzys gospodarczy, który może wpłynąć na powstanie nowego ładu gospodarczego. Gospodarka światowa zaczyna funkcjonować w nowych realiach ekonomicznych próbując przezwyciężyć rozmiary sytuacji kryzysowej i wpłynąć na niwelowanie jej skutków. Szczególnie ważnym wydaje się funkcjonowanie przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce, którego przełomowy rozwój nastąpił w okresie transformacji, a niejako „nowy polski przemysł spożywczy” budowany jest w okresie pełnego członkostwa w grupie państw Unii Europejskiej. Mając to na uwadze, autor stara się ocenić w swoim artykule wpływ kryzysu na sytuację przedsiębiorstw przemysłu spożywczego oraz sprecyzować i zaproponować przedstawione w literaturze praktyczne możliwości zarządzania nimi w czasach kryzysu.